

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการปฏิบัติงาน องค์กรใดก็ตามนอกจากผู้ปฏิบัติงาน จะต้องมีความรู้และยึดหลักธรรมเป็นหลักในการปฏิบัติงานแล้ว ประชาชนหรือผู้ปฏิบัติงาน จะต้องมีความรู้จึงจะสามารถทำให้การปฏิบัติงานของสังคมนั้นๆบรรลุเป้าหมายของรัฐหรือประสบความสำเร็จได้ เพราะทุกคนที่อยู่ร่วมกันในหมู่คณะหรือในประเทศเดียวกันต่างต้องรับผิดชอบต่อความสุขความทุกข์ของกันและกันทั้งนั้นประเทศชาติจะเจริญไม่ได้ขึ้นอยู่กับผู้ปกครองฝ่ายเดียวผู้ปฏิบัติงานและประชาชนต้องร่วมมือร่วมใจกันประเทศจึงจะประสบความสำเร็จตามที่วางไว้การอยู่ร่วมกันในหมู่คณะแม้ว่าประชาชนภายในรัฐหรือผู้ได้ปกครองจะมีความแตกต่างในทางชนชาติ ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ก็สามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้ในประเทศเดียวกันแต่ต้องมีการผ่อนปรนหรือปรับตัวเข้าหากัน ไม่ถูกเหยียดหยามกัน โดยเฉพาะผู้บริหารหรือผู้ครองประเทศต้องมีความฉลาดมีความสามารถในการปกครองจะต้องไม่ก้าวล้ำไม่ลำเอียงหรือถูกเหยียดหยาม ประเพณี ความเชื่อของประชาชนกลุ่มที่แตกต่างภายในรัฐเดียวกันต้องให้การสนับสนุนส่งเสริม ต้องรู้จักผ่อนปรน ไม่ยึดถือในความคิดเห็นหรือความเชื่อของตนฝ่ายเดียวและผลจากการปกครองอย่างเป็นธรรมสิ่งที่จะตามมาคือทำให้ประเทศชาติเป็นเอกภาพ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา อยู่ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรทางการศึกษาต้องพบกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย และต้องใช้ความอดทนเป็นอย่างสูงในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งในบางครั้งการปฏิบัติหน้าที่อาจไม่สามารถตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้อย่างทั่วถึงและครบถ้วนสมบูรณ์ ทำให้กระทบกับภาพลักษณ์ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ด้วยเหตุดังกล่าวจึงจำเป็นต้องนำหลักธรรมหรือจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้ภาพลักษณ์ของบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาอยู่ในระดับพึงพอใจในสายตาของผู้ปกครองนักเรียน หลักคำสอนในพุทธศาสนามีทั้งหลักปฏิบัติที่เป็นหลักการพื้นฐานของจริยธรรมสากล คุณธรรมสากล และศีลธรรมสากล จริยธรรมสากลคือการรักษาน้ำใจตามบทบาทที่สมมติของสังคม คุณธรรมสากลคือความดีของจิตใจตามที่สังคมคาดหวังยึดถือ ศีลธรรมสากลคือการไม่ทำร้ายกันความประพฤติถูกต้องตามที่วัฒนธรรมนั้น ๆ ยอมรับได้ อีกทั้งยังมี ประมวลธรรม

สากล คือหลักปรัชญาหลักวิทยาศาสตร์หรือหลักวิชาการคำสอนทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสถาบันที่มีบทบาทและอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในทุกด้าน ตลอดจนการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม คำสอนหรือบทบัญญัติในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมหรือความจริงอันสูงสุดที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติแจ่มแจ้งไว้ เพื่อกำกับความประพฤติทางกาย วาจา และทางใจ ให้อยู่ในขอบข่ายของความดีงาม เพื่อยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ตนเองและสังคมโดยรวม คือความสุขอันเป็นผลจากการทำความดี ละเว้นการทำความชั่ว โดยใช้จริยธรรมเป็นหลักสำหรับการประพฤติปฏิบัติที่ดีงามเพื่อบรรลุถึงความสงบสุขของชีวิตและสังคม

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรมที่ว่านี้คือหลักสาราณียธรรม”^๑ “ความสามัคคีนี้เป็นคุณธรรมสำคัญประการหนึ่งซึ่งหมู่ชนอยู่ร่วมกันจำเป็นต้องมีต้องถนอมรักษาและต้องนำมาใช้อยู่เสมอเนื่องด้วยสรรพกิจการงานที่เป็นส่วนรวมทุกด้านทุกระดับต้องอาศัยบุคคลหลายฝ่ายร่วมกันคิดร่วมกันทำ”^๒

ประเด็นปัญหาการทำงานร่วมกันของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด เช่น โครงการวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดงานประเพณี พบว่าความสามัคคีกับการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด มีปัญหาและข้อบกพร่องบางอย่างดังนั้นการพัฒนาองค์กรจึงควรที่จะพัฒนาคนให้มีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เพราะว่าผลที่จะเกิดตามมาจากการประพฤติตามหลักธรรมนั้นก่อให้เกิดผลดีหลักธรรมที่ว่านี้คือสาราณียธรรม คือ (๑) ทำให้ระลึกกัน ในแง่ดี (สาราณียธรรม) (๒) ทำให้เกิดความรักใคร่ปรองดองกัน (ปิยकरण) (๓) ทำให้เกิดความเคารพมีสัมมาคารวะต่อกัน (ครุकरण) (๔) ทำให้เกิดการสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (๕) ทำให้เกิดความไม่วิวาทบาดหมางกัน (อวิวาทะ) (๖) ทำให้เกิดความพร้อมเพียงสามัคคีกัน (สามัคคิยะ) (๗) ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (เอกิกภาพะ)”^๓

จากเหตุผลและความสำคัญของปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้ศึกษาวิจัยมีความสนใจที่จะนำหลักสาราณียธรรมไปใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนปริยัติ

^๑ อ.จ.ภก. (ไทย) ๑๔/๒๘๒/๓๐๑-๓๐๓

^๒ พระราชดำรัส ในการเสด็จออกมหาสมาคม ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๓๐ วันเสาร์ ที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐.

^๓ พระมหาธรรมวโรดม อริยธมฺโม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์ศาสนาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๔๓).

ธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด ความสามัคคีเป็นบ่อเกิดแห่งความสำเร็จทั้งปวงเป็นแหล่งพลังอันยิ่งใหญ่ที่สามารถสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงให้เกิดขึ้นได้และเป็นที่สมาธิในสังคมทุกคนควรที่จะตระหนักเอาใจใส่และร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นให้มากที่สุด ในทางพระพุทธศาสนา นั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสหลักธรรมอันจะเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคมเอาไว้ ๖ ประการด้วยกัน ซึ่งอยู่ในหมวดธรรมที่เรียกว่า “สาราณียธรรม ๖” มีความหมายว่า หลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงเป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกันซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นด้วยหากสังคมใดต้องการที่จะเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้น ก็ควรที่จะต้องนำเอาหลักธรรมธรรมทั้ง ๖ ประการไปใช้อยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ ๑. เมตตามโนกรรม หมายถึง ไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดอคติ ไม่พยาบาท ไม่โกรธแค้นเคืองกัน รู้จักให้ออกาสและให้อภัยต่อกันและกันอยู่เสมอ ๒. เมตตาวจีกรรม หมายถึง ในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกข์ความผิดหวังหรือความเศร้าหมองต่างๆ โดยที่ไม่พูดจาซ้ำเติมกันในยามที่มีใครต้องหกล้มลง ไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๓. เมตตากายกรรม หมายถึง รู้จักสัมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน ไม่ทำร้ายกันให้ได้รับความทุกข์ทรมาน ๔. สาราณโกติ หมายถึง ไม่เอาโรคเอาเปรียบและมีความเสมอภาคต่อกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ๕. สีสสามัญญดา หมายถึง เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ก้าวร้าวหน้าที่กัน ไม่อ้างอำนาจบาตรใหญ่ ไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆทั้งปวง ๖. ญญูสามัญญดา หมายถึง ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอหลักธรรมทั้ง ๖ ประการข้างต้น เป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคมอันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าทั้งหลายทั้งปวง สังคมที่เราอยู่ในปัจจุบันนี้คงจะมีความสุขและน่าอยู่มากกว่านี้ยิ่งนัก ถ้าหากว่าเราออกเข้าใจซึ่งกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกันให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และรู้จักการให้อภัยกันอยู่ตลอดเวลา ให้ร่วมมือกันพัฒนาสังคมของเราให้มีความอบอุ่นและน่าอยู่กันเถิด โดยการเสริมสร้างความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นในสังคมจึงจะได้พบกับสันติภาพ

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะเป็นบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตจังหวัดร้อยเอ็ดรูปหนึ่ง ได้ตระหนักถึงความสำคัญสนใจความสามัคคีจึงได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องนี้เพื่อที่จะได้นำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลและด้วยอนุภาพของความสามัคคีจะเป็นพลังส่งเสริมให้สังคมในชุมชนโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ดสนใจความสามัคคีมากยิ่งขึ้นและผลของการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลสารสนเทศการนำหลักธรรม

สารานุกรมไปใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ดียิ่งๆขึ้นไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาระดับการนำหลักสารานุกรมไปใช้ในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างจำแนกตามเพศอายุและระดับการศึกษา การนำหลักสารานุกรมไปใช้ในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๒.๔ เพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักสารานุกรมไปใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

เอกสารที่ศึกษาในงานวิจัย มีดังนี้

๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕

๒. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิอื่นๆ ได้แก่ ตำรา หนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ไปใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด คือ หลักสารานุกรมซึ่งเป็นหลักธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างสมัครสมานสามัคคี ๖ ด้านคือ

๑) ด้านเมตตาทายกรรม

๒) ด้านเมตตาวจีกรรม

๓) ด้านเมตตาเมทตามโนกรรม

๔) ด้านสาธารณโภคี

๕) ด้านสัสสสัมมัญญตา

๖) ด้านทักขิวิญญูตา

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษานุเคราะห์ทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๑๔ แห่ง

๑.๓.๔ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) ประชากร

ได้แก่ นุเคราะห์ทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๑๔ แห่ง จำนวน ๑๐๓ รูป/คน

๒) กลุ่มตัวอย่าง

ได้แก่ นุเคราะห์ทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๘๒ รูป/คน ซึ่งได้จากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของทาโรยามาเน่ (Taro Yamane) และได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายใช้วิธีการจับฉลาก

๑.๔ สมมติฐานของการวิจัย

๑.๔.๑ นุเคราะห์ทางการศึกษาในสังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีเพศต่างกัน มีการนำหลักสาราณียธรรมไปใช้ในการปฏิบัติงาน แตกต่างกัน

๑.๔.๒ นุเคราะห์ทางการศึกษาในสังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีอายุต่างกัน มีการนำหลักสาราณียธรรมไปใช้ในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน

๑.๔.๓ นุเคราะห์ทางการศึกษาในสังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการนำหลักสาราณียธรรมไปใช้ในการปฏิบัติงาน แตกต่างกัน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

สาราณียธรรม หมายถึง หลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึที่ดีให้เกิดขึ้นแก่กันและกันอยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกัน มีอยู่ ๖ ประการ คือ

เมตตาการุณกรรม หมายถึง ตั้งกายกรรมที่ประกอบด้วยเมตตาต่อเพื่อนร่วมงานร่วมกิจกรรมร่วมชุมชนคือช่วยเหลือธุระต่างๆด้วยความเต็มใจแสดงอาการกิริยาสุภาพเคารพนบถถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

เมตตาวาจากรรม หมายถึง ตั้งวจีที่ประกอบด้วยเมตตาคือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพเคารพนบถถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

เมตตามโนกรรม หมายถึง ตั้งมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตาคือตั้งจิตปรารถนาที่ดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันมองเห็นในแง่ดีมีหน้าตาเข้มแข็งใสต่อกัน

สาธารณโภคี หมายถึง แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อยก็ แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคด้วยกัน

ศีลสามัญญตา หมายถึง มีความประพฤติสุจริตตั้งมโนรักษาระเบียบวินัยและมีส่วนร่วมทำตนให้เป็นที่รักที่พอใจแก่หมู่คณะ

ทัญญูสามัญญตา หมายถึง มีทัญญูตั้งมโนเสมอกันมีความเห็นชอบร่วมกันตกลงกันได้ ในหลักที่สำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหามาหมดไป

การนำหลักสาราณียธรรม หมายถึง ระดับการนำหลักสาราณียธรรมไปใช้ในการ ปฏิบัติงานด้านการศึกษา ของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขต จังหวัดร้อยเอ็ด

บุคลากรทางการศึกษา หมายถึง ผู้บริหารครูและเจ้าหน้าที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา หมายถึง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๑๔ แห่ง

ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง เพศ อายุ ระดับการศึกษา ของบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ ได้ทราบถึงปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติ ธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๖.๒ ได้ทราบระดับการนำหลักสาราณียธรรมไปใช้ในการปฏิบัติงาน ของบุคลากร ทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๖.๓ ได้ทราบถึงการเปรียบเทียบการนำหลักสาราณียธรรมไปใช้ในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๖.๔ ทำให้ทราบข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักสาราณียธรรมไปใช้ในการ ปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตจังหวัด ร้อยเอ็ด